

371
4-41

1934-35 YUREDY
ŞYLYNDA BAŞTAMЬ LA ŞETKIL
EMES ORTON ŞKOLDORDO
OBŞCESTVOVEDENIENI PREPO-
DAVAT' EDIP YUREDERI KERE-
GINDE KORGYZY

Горно-Алтайская областная

БИБЛИОТЕКА

г. Горно-Алтайск

№

1934-35 yyredy yldyň ekinji wolyk
oյinde, wařtamь la etkil emes-orton
yyredyly řkoldordo owřestvovedenije-
ni kanajda (prepodovat') edip yyrederi

„řkoldo yyrenip turgan waaldardь la pionerler-
di řonnь-politiceskij izile keminen otkre zadaniya
berip turgan kereginde“ 1934 . aprel aյdyň 23 ky-
ninde BSK(B)P-nyň TK-nyň turguskan postanovle-
nijezi. řkoldo 8-12 ařtu waaldardь, pioner organiza-
tsijalardь, olordьnyň bileri aaynca kyci etpedij,
birde ucury ok, waaldardьnyň, eňil, on adьnynda
la sotsialisticeskij azalda ne wolyp turganьnyň bilip alar-
ga ilbirkep turgan kyynin andьlyp turgan arabas
kerekterdi koryzip at.

Bu aյdyłgan postanovlenijala, 1934 , majdyň
16 kyninde SSRS-nyň Albatь Komissarlarьnyň sovedi-
nyň le BSK(B)P-nyň TK (direktiv) zakonь, řkoldo
grazdanskij) istorijala geogrifiyanь yyreder kereginde,
owřestvovedenijenin programmazьnaň waaldarga
kyc wolyp turgan materialdardь kьjalta ok eňiltide
ajrarьny koryzip at.

Ol akarunьny wudyrer kereginde 1935 36 . yyre-
dy ьlyna RSFSR Narkomprozьla bu ьlda wařtamь la
etkil emes orton yyredyly řkoldordьna owřestvovede-
nije yyredynin programmalarьny wudyrip ьgarar,
iřter odiy at.

1934 ç. dekabr'дың 20 кунинде, Алвать ууреду керегиниң Комиссарь нөк. А. С. Бувновтың ваштамь ла четкул эмес ортон ууредулы шкoldor керегинде сыргарган № 977 приказьн выдырет керегинде, Обществоведениениң (преподованије) ууредун, бу тизунда 1935 ç. январ'дың 15-ци кунең арь өөҗлу, Ваштамьла четкил эмес ортон ууредулы шкoldордың 1934 35 чьлга çөптөгөн бу көргыскен аажьнса өткырет учурлу воьр çат.

Ууредудиң екinci çарьм өҗинде шкoldor обществоведеније ууредуун өскөөртип турарда. Оlorдың ууреду планьнса тьнаң арь (3, 4, 5, 6, 7) класстарда ууредер оҗи 20 castаң артканда, бу мунан арь көргызилген еезилерди тuzаланар керек:

У с у н c и к л а с с т а

Екinci тема „Кадьк курc-çaltанвас вологь çакшь“ ла усунци тема: „Ару cek, север çыреҗи—кадьк çырымниң ле кул'турньҗ амыдың, çакшь иштиң аргазь.“ деп темалардь өириктирiп үc castың туркуньна өткырип салар керек. Бу темалардың материалдарь ваштаркьла екinci класстарда ууренген керегинде кьскагыльр çат

Т ө р т ы н c и к л а с с т а

Ваштаркь „Не nemени едерин билер керек—онь вилip аларга—ууренер керек“ деп темань альр салар. Обществоведениениң ууредун „sotsialisticseskij çөөзонi ceberle“—деп еки теманан ваштаар керек „Воьҗьнньҗ төрөл çеринди корууларга велетен“—деп усунци теманьң усунь Кьзыл çеруудиньҗ вайрам кунине келштирип 5 caska өткырет. „Ишмекци класс учун үc үҗеге çентшкender“ деп темань 5 yрокко вozодор.

Безинци класста

Безинци класстың уыренчиктери (төртинчи класста) „Совет“ деп темаһы уыренип өткөндөр, оо уыери бу өдип брааткан ғылда, советтерди солһып өткырген компания изи тузунда бу материалдарға катар буруһып өткөндөр. Аждарда „Совет“ деп темаһы токтодһып, „SSRS-вастра ук кол-кыциле җаткандардың каһындаһы Союзһы“ деп темаһың материалһың өткырет керек.

Алтынчи класста

Алтынчи класска уыренер едип берген Обществоведение уыреды программазы тегинде кыскартып асаткан программа воһып җат. Ол программа уыреды ғылдың ваһтаркы воһык өһине өдөтөни бу дуп калган. Аждарда уыреды ғылдың екнчи воһык өһине артан программаһың материалһы бирде тутагы җок нуткылынсе өдөр учуру.

Җетинчи класста

Ваһтаркы „Карл-Маркс ла Фридрих Энгельс“ деп темаһы еки җастың туркыһына лекцияла кууһып едип өткырет. Җетре билдиртеген өткырилгелек обществоведениениң материалһынаң 4 җазы ғылдың алдыңда өткөн җарһы өһинде обществоведениениң план җастарып өске предметерге туткан воһзо, ол җастарды оһто аһып обществоведениениң программазың бу дурет керек.

Обществоведениениң ваһтаркы ла җас занһатһылаһында иһмекчи класстың җетенип салган өстйлериниң коһынаң өлгөн нөк. Кировтың өлгөн керегиндө беседә да кыһалта җоктоң өткырет учуру.

Беседәһы өткыретде оһың учурула төс керектери

yürencikterdi, eştyler bistiñ ulu bol'sevik-partiyanıñ bir çap vaşcızın ɵltyrgenine karuu edip, munañ arı aldyndagızynañ artık voıynıñ sotsialisticeskij tɵrɵl çeri usın turarı tam tıñır, partiya la onıñ vaşcılaryna karu kyndyly sananarı tam tıñır, sotsialisticeskij çazaldı oodır vuzır turgandardı munañ arı çaratraj kыja kɵreri tam tıñıgadyı ɵkyrer kerek.

Kommunizm keregi usın kajralı çok tartışkan, nek. Kirovtıñ volgon çyrym çadyń, ɵzur çatkan çaş ɵskyrımge syreen çakş bol'sevik dep, sotsializm çazalyń usına çetre voıyn berengen syreen çakş bol'sevik dep munañ arı yjeden yjege undulbas volgodı volor kerek.

Telekej ystynde işmekci klasska volgon korkuştu çaan cыgm, bistiñ talavysta kol-kycile çatkan alvatıń, kommunist partijaga onıñ vışcız nek. Stalinga aldyndagızynañ ortık ajlandra çuuk turguzır çat.

Onoñ ɵskɵ yürencikterge, 1934 çıl vastra sotsialisticeskij ucaskalarda kandıjla volyk işterde, kacanda volgon ukpagan çeny ɵkɵn çol volır turganıñ. (ɵjineñ ozolodo 10 million tonn soj edip alganı talavystı vudyñ çarım milliard toolu aş veleter alganı, VSK(в)P-ның TKomitediniñ aş kartockazın çogolkonı, MTS-tardıñ politotdelderdiñ vudyyn ɵskɵlɵndirgen reşenijeziñ) çart bildirtip berer kerek. Onoñ ɵskɵ işmekcilerle kolhozcılardyñ, ɵjineñ ozo cылдыk plandarı vudyrip, fabriktardı, zavodordı, kolhoztorđ, la sovhoztorđ ɵskyrıp çarandıra ɵskyrıp alganı bildirter kerek.

BSK(в)P-ның la TK di Baştarı çetkil emes orto yuredyly şkoldor kereginde voıynıñ postanovle-

nijezinde mьnajda tem-dektep kergysken. Proletariat sotsializm jinde, klass stilerle ercimdy tartьzu edip, stilerdi tazьbnaq veri ok edip [turgan tuzunda, sovet skoldorьnda kommunisticeskij vospitanije yuredy an ucurlu volьp, sovet skoldorьnda antiproletarskij kerekterdi yurencikterge bildirter kandьj la temderle tartьzuunь tьndьp at.

BSK(в)Р ньд бу (ukazanije) akaruu vudyneri skoldordo eп aan ucurlarь obьestvovedeniije uroktorь ньд materialь, yurencikter ortoьnda kommunisticeskij vospitanije yuredyn tkyrer, tort, kazь la anьnaq etkil arga verip at. e бу obьestvovedeniienin aan rol' usurьn vudynerine obьestvovedeniijenin yuredyzin prepodovaniezin ajlandra atkan sotslalistuceskij azaldьn vaьldar ilbirkegedij tyry materialьn alьp yuretse dyder. Onьd kereginde obьestvovedeniije izin turguzьp alarьna eп ozo kynьd saьn koi-sala la kontrol' kerek volьp at. ak munьd kereginde, „Baьtamь la orto skoldordo obьestvovedeniija yuredyn anь programma aajьnca edip voьjь nьd inzyunde turgussьn“ dep zav ONO-lordь, direktorlordь, skoldordьd zavedujuьcijlarьn bucaap 1934  dekarьdьd 20 kyninde sьgargan prikazьn vol'ьsevistskij ajьvas vek ijdele vudyneri kьjalta ok volьp at.

Baьtamь la etkil emes orton yuredyly skoldordo 1934-35 yuredy ьbьnda obьestvovedeniijenin kanajda prepodovat edip yurederinin ukazanije akaruu

Bu jinde baьtamь la etkil emes orton skoldordo dip atkan obьestvovedeniijenin program-

malarъ la usevniktarъ Marks-Leninnyъ teorija yuredyzi le partijanъ politikazъnaп кьър vaaldar кyc çetpes uur, kurgak materialdarla toltьrьp salgan volьp çat.

Baştapкь la çetkil emes orton yuredyly şkoldor-do oşestvovedeniye yuredyn çarandyrьp alar kereginde, oşestvovedeniye yuredyn otkyrip turgan yuredyciler vu тьnaп агь көrgyzilip çatkan ukazanie aajьnca iştееr kerek volьp çat.

1-кь le 2-ci klasstarda oşestvovedeniye занjatljalарьna yuredu planda аңлы castar сыгарыvaj çat. 1-кь la 2-ci klasstarda oşestvovedeniye занjatljazь E. Ja. Fortunatovanyъ 1-кь la 5-ci völyk кьсыrar knigalarda salьgan material aajьnca, vaza kraevoп yurener kniganyъ material aajьnca oðer ucurlu.

Birinci le ikinci klasstarda oşestvovedeniyanь materialьn oðeðe, ancadala кьjalta çok çart bildirteri revoljutsionnyъ kynder; Oktjabr revoljutsijazь, кьзы, cery kyni le 1-кь maj.

Oşestvovedeniениң materialь oðip turarda, E. Ja Fortunatovonyъ (1-2-ci völyk) кьсыrar knigalarьnda salьgan materialdarдап myndьjn tuzalanar kerek;

Baştapкь völyginde— „Mөөрөj“ „Tekşi kerek“ „Enem udarnik“, „Odyk көктөөr fabrikada“, „Oktjabrjatar volьştь“ „kolhozьn кьşкьdagь izi“, „Kulak neneң voььgan“, „Voььn vilip alarьn“, „Kolhozto brigadalar“, „Eki kolhozь“, „Vladimir Il'ic Lenin“, „1924 ç. 21-ci janvarda“ „Iosif Vassarionovic Stalin“, „Sөstөрlө kerekter“, „Kolhozto volgon kerek“, „Bezinci maj“, „Mişka vajramda“, „Gorod“ „Kьзы vajram“, „Deremneden gorodko“, „Gorod“ „deremnede“ „Bis тьnda, sler-ondo“

Ekinci völyginde „Otrjad-lagerde“, „Bolьşçylar“

„Karuulcъk“, „Sas ordъna“, Çazal“, Elektricestvo“, „MTS taң kelgen ajlcъlar“, Ekij øjidø“, „Kaan çañ tuřta bis zavodto kanajda iřtegenis“, Vladimir Il'ic Lenin“, „Leniniң ølgønine“, „Bařcъla prařcatsa etkeni“, „Bařcъ, yuredyci, naç“, „Iosiv Vissarionovic Stalin“, „Oktjabr ulalъp çat“, Bis vydyrip turus“, Budyrip aldъbъs“, „Bugun le erten“, „Aldъrtkan“, „Koruuda“ „Krasnoarmeetstъn pis'mozъ“, „Øske le voļbъnъ“, „Turksiv“, „Avrosimov dep pioner“, „Kъzyl Ijotciktъn řraңkajъ“, „Neme volvodъ“, „Baaldardъ sadъp turgandarъ“, „Van'ka Zukov“, „Balъk sadъp turgan çerde“, „Çol acылgan“, „Kalbak la trusiktar“, „Acar mulla“, „Bir uzbeckañnъ çyrymi“, „ajъ-mart kuni segizinci“, „Krasnoarmejka“, „Enemniң ucкañ“ „Çalku“, „I-kъ maj“, „Maanъlarđnъ til alъzarъ“, „Kъzyl manъ“ „Kaan tuřta majovka“ „Belen vol“, „Garij Ajzman“, „Uur çadъn“, „Tit-pioner“, „Munaң vařka volbos“, „Bistiң naçylarъbъs la øřtyleris“, „Çazaldaң cъkkan ynder“.

Bu ajdъlgan temelar la kozo vařtapkъ-la ikinci klasstъn katcъlarъ, ancadala baaldarga tuzalu, vilip algadъj çenil „Pionerskij pravda“ la „Murzilka“, „kolhoz baaldarъ“ „Iskorka“—dep baaldar zurnalдаръnъn materialdarъn yuredyge tuzalanar kerek.

3-ci le 4-ci klasstarda obřestvovedenieniң vařtra bildireten yuredyne, yurenciktin le pionerdiң çonnъn la aktu vълorъnъn ezi pravilazъn kozor ucurlu. Mynъn aajъnca 3-ci 4-ci klasstarga, Onъzъ çok yuredyni vilip albas olordъ ajlandra køryp ugur turgan kereklerin vaza kozo kirizip iřtezip turgan kereklerin olordъn çařtarъna. keliřtirip obřestvovedeniege kirip turgan kereklerin vaza bildirter ucurlu.

Bu ajdylgan obşestvovedeniñeniñ yureduyn, çart olordyñ vilerine çenil xudozestvennyj material la ötkyrer kerek.

У с у н с и к л а с с

3-ci klasska 1934-35 yuredu çыьна ви тьндыj tematika turguzььр çat:

1. Sovet talanьñ vaaldarь çakşь yurenip işteer ucurlu. (Şkoldь yureduzin suyr, yuredyciniñ ötkyrip çatkan izin kyndyler).

2. Oru çok kadьk kurc çaltanvas volory çakşь.

3. Aru cek sever çyureri—kadьk çyurymniñ le kul'turnьj amьrdьñ, çakşь iştiñ argazь.

4. Sovet talanьñ vaaldarь çovoş, kyunzek, nө-kөrlөri le amьr çakşь çyurer, çaan ulustь kyndylep çyurer, çañ çyurum çazar turgan vaaldar.

5. Pioneerler le yurencikter сьндык, vudymcily; olor çan menzingen çөözөzin severler çat.

Sovet talanьñ vaaldarь vojьnyñ төrөл çerin suyr çat.

Bu temalar өdөтөн kerekteri urok тоозьна ть-najda ylelip verilip çat:

1-кь тема. Sovet talanьñ vaaldarь çakşь yurenip işteer kerek

(1—3 u r o k)

1-ci urok. Kaan Rossija tuzunda bicik vilbes ulus alvatьzьnyñ $\frac{3}{4}$ volgon. Bicik vilbesti vazьnarga velen, Kol-kyci le çotkandardьñ vaaldarь çañsla vaştamь şkoldь yurener argalu volgon.

Baştamь da şkoldь toolu la valdar vozodoton.

Eskidegi şkoldo yyredy erikcin de uurda bolgon, baaldardь çaantajьn kьjьn buruuga turguzata (cьn-otkөн kerekterle kergyzer kerek).

Ozo kaan Rossija tuzunda orto şkoldorlo universitetterge çaпьsla vajlardьn baaldardь yyrenen.

Sovet vaşkaru көр şkoldor etti, texnikumdar, vuztar ondo deze kol kystylerdin baaldardь yyrenip çat. Sovet talanьn baaldardь oncozь yyrener ucurlu. Biste kьjaltazь çok purgulaj yyredy edip salgan.

Bistin talavьsta valdar vastrazь yyrener ucuru dep nek. Stalin çakarun bergen.

2-ci urok. Kapitalist talalarьnda kol kyци le çat-kandardьn baaldardь, kicy, tiit cağьnaң ala erik çok-to voјьna kursak iştep alarga uur iştep çat. Sovet talazьnda baaldardьn eң ucurlu çaan izi—yyredy.

Lenin suureen çakşь yyrenen (Lenindi eske alьp kuucьn la knigadaң kьcьtar) Lenin oşkoş voloi kerek.

3-ci urok. SSRS-da çaпь çadьn vudyр çat. Talavьska yyrenen, nemeni biler, kul'turnьj ulus kerek. Naukanь vilip alala, onь çyrym çadьnga kelіştirer kerek. Kyynzeep yyrenip, көр kniga kьcььp solьn neme ederge yyrener kerek. Şkol baaldardь—izovretatel'der. Baaldardьn texniceskij stantsijalarьnda iştееr (DTS).

Distsiplina çokko çakşь yyredy volbos. Şkoldo turguskan eezini vytkylynce vudyрer kerek (kuucьndarla, çakşь distsiplananь tudtkan yyrencikter kereginde stat. taap kьcььp). Çakşь yyrencik klass yyredyn tegin çerге өkyрbes. Ol kacanda өөjinde verilgen uroktorьn vudyрip salar. Yyrencik өskөdө uluştьn, yyredycinиң, uborşcitsanьn, starazixanьn, voјь-

ның пәкәрләриниң оңоңдо әскәзиниң изин җакшъ көрер.

Уренцик војьның уредынде војьның пәкәрләр-
ле изин вудырип аларга кичеер, мәрәјләзип җат. Урен-
цик вьъның пәкәрине воһъш керек волгон волзо, во-
һъшър верер учурлу. Уренцик—хулиганның өштызи. Ол
дистициплина ла еезини вүзүп тургандарла җартъшър җат.

2-ci tema. Ору җок, кадък, җалтанвас, курс волоръ җакшъ

(4—6 урок)

4 ci урок. Каан ваҗкаруу кол кучтылардиң суу
кадък җурумине кичеевеген. Вол'нитса ла амбулатори-
ялар ас волгон. Куурмак неме билес (знахарство)
емчилер воһър турган. Суу-кадък—курс сьрактың ар-
газъ. Совет талазьнда кол кучи ле җаткандарга вол'-
нитсалар, амбулаториялар, курорттор, кул'турный амь,
клуб, театр, кино, кул'тураның тураларъ, кул'тура ла
амьдың паркларън көр тоолу вудырип салган.

Војьның ла пәкәрләриниң суу кадък җурын кичеер керек. Уренцик војьның оромна кандьј ла
өзүм отьгъзагына кичеер учурлу.

5 ci урок. Советтиң уренциги сьдамал, җалтамсъ
җок век сагышту волор. Баҗтап алган керегин учуна
җетирер, кандьјда коркушту волзо җалтанвас, өңзрети-
вес, кьңзъвас. Талавьскә җалтанвас нениде билер улус
керек (гразданский җуу тузунда билер җалтанвас улус
темдегин көргызер) кылык летиктар. Селжускитсалар.

6-ci урок. Физкул'тура ла спорт ваалдаръ суу-ка-
дък едип җат. Физкул'тура ла спорт җалтамсъ җок, куч
епты едип җат. Каан тузунда кол кучи ле җаткандар-
дың ортозьнда физкул'тура ла спорт керегин өткыре-

gen. Sovetlin talazında çaan stadiondor, ojnor sportivnyj ploşcatkalar, ezinerge yuener şkoldor onon-do öskezi көр. Moskvada fiskul'turniktardıñ paradı —undulbas көрөр neme (parad kereginde gazete vicigenineñ alar). Sovetlin turistarı. Suu-kadık çaltanbas volojın dezeń—fizkul'tura la sprotlo yuren.

Sovetlin yuencigi soodonır çyrgaarın viler. Şkoldo, zaxta da tşkarı yuencik baaldardıñ ojnı eder.

3-ci tema. Aru cek sever çyureri—kыдык çyurymnıñ la kul'turnıj amırdın, çakşy iştin argazy.

(7-8 uroktor)

7-ci urok. Ozo işmekciler сыktu çer aldında çatkandar. Tös gorodtordo kapitalistar ajlandra çatkandardı tonor çatkandar. İşmekcilerdiñ çatkan çerleri aru cek çañ çaan tutaktu volgon. Kir ly, aru çyrbeze, kiziniñ suu-kadık çyurerin tutadı, işteer kycin ajır çat. Sovet çañ işmekcilerle olordın valdarın çadıñ çyurymın öskerti. Azyjda kapitalist pomeşçik çatkan turalarda emdi işmekciler çadı çat. İşmekcilerdi çatırarga çañ, çakşy, çarık turalar tudulır çat. Deremnede kolhozсылardıñ çadıñ çaranır çat. Sovet çañ işmekcile kolhozсынıñ kul'turnıj çadıñ ucun tartыр çat.

8-ci urok. İsti öjinde çakşy işteeri, işteer öjile, kycin severlep çat. Aru cek zavodto, fabrikada, uc-rezdenijede—işteerge çenil de çakşy da. Aru cek kvartirada, işteer amranargada çakşy. Aru cek şkoldo yuenerge çakşy.

Kandj la instrument onoñ do öskö nemege añly vojnñ çeri volor kerek.

Aru cek çyrer ezilerdi vilip vudyrip, (yurencik-terdiñ çetradña sanminimumdñ vicir salar kerek).

Kazyla yurencik školdo vojnñ aru cek, izin öjinde vudyret kerek. Kijmi, knigazñ, tetradñ, parta onoñ do ösközi oncozñ aru cek volor kerek.

4-ci tema. Sovet talanñ baaldarñ çovoş kuynzek, nekörlöri le amyr çakş çyrer, çaan ulustñ kyndylep çyrer, çañ çyrym çazar turgan baaldar.

(9-10-ci uroktor)

9 ci urok. Sotsialisticeskij övşcestvonñ vojnñ kyuni le aktivñ vudyretler—kul'turnñ ulustar. Kul'turnñ kizee keriş le katu kyñktu çarabas.

Sovettin yurencigi çaan ulus la, vojnñ nekörlöri le çakş (vezlivñ) çyrer ucurlu. Ol mojnozñr, sygnñr, nemeni vilbes volbos ucurlu. Ulus la çakşñ pak çyrerin Lenin la Stalinnañ yurener kerek (Lenindñ eske alñr turgan kuucñdardñ kyñrtar). Yurencik školdñ kommunisticeskij yuredu (vospi-tanie) ucun turuzñr turgan ada emezin kyndylep çyrer ucurlu. Leninnñ vojnñ enezin, eçe-syñdarñ, karñdaştarñ syugen çyrymin kuucñdarñ bildirteri.

10-ci urok. Kritika la samokritika—çakşñ iş ucun tartызatan. Sovettin yurencigi vojnñ nekörlöri-riñ çastra işterin çaltamcñ çok kritikovat' edip çat. Ol vojnñ nekörlöriñ çoldu ucurlu kritikazññ alññr çat.

Sovetlin yuencigi—çakş nekör. Ol vojnyn nekörin kacanda koomoj çaltamcylu çyrymge artırbas. Ol kacanda kyçi as vojnyn kicinекterdi kyja көrbөs, ol rgo kacanda volzo volžyn çetirer.

5-ci tema. Pioneer le yuencikter cындык vudymcily; olor çon menzingen çөözöni severlep çat.

(11-14 uroktor)

11-ci urok Kor lo төгyndeeri, vaza uursь volo-рь—ozogь çyrymneң artkan neme. Kapitalistar vojnyn vaşkaruun kol kyçi-le çatkandardь mekelegenile vudyryp çat. Kapitalisttardьң çadynga tutguskan eezi, ulustь төгyn ajdarga, nemeni uurdarga onon do öskө çaravьs kyьk ederge tartьp çat. Bu kapitalisttar eezizineң artkan çaravas kyьktardь çogoltor kerek.

12-ci urok. Cындык vudymcylu çyrierin biñin vaşcьlarьs—Marks, Engel's, Lenin, Stalinna yuener kerek. Kommunistar kacanda volzo, cып ucun turuşkan. Kommunistar kol kyçtylerge kapitalist pomeşcikterdiñ төгynin çart edip көrgyzip vergen. Onьң kereginde kommunistardь tyrmee oтырьзыp, vazьla ijip, viur, adьp turatan Revoljutsionerler—cып ucun tartьzar ulus. Bolşevikterdiñ gazedi „Pravda“ dep tegindy adalьp turgan emes.

Sovetlin yuencigi revoljutsioner volorgo bele-tenip çat. Ol vudymcylu cek. Ol kacanda төгyn көp ajraj cыпyn ajдыp çat.

13-ci urok. Sovet çerindegi fabrik, zavodtor temir çoldor kol kyçi-le çatkandardьң volьp, sotsla-

Isticeskij çөөзө volьp çat. Sotsialisticeskij çon men-
zinip turgan çөөзөni ceberlegenі ішmekci krestjanь
çadьньң çarandьpьp çat. Sotsialisticeskij çon men-
zinip turgan çөөзөni, көztiң odьn ceberlegendij, ko-
tuular ceberleer kerek.

Klass өštyle—kulaktar, kandьj la ep таар альp
fabrik—zavodtorго, temir çaldorго, kolhoz sovhoz-
torго kooperativtarga kirip, ondo sotsialisticeskij
çөөзөni yrep çacarga kyçyrenip çadьlar. Yyrencik
sovettke өštü volьp turgandardьң kandьj la kьlьkta-
rьn ilee көrgize kodorьp turar kerek. Baaldardьң
fabrika larda, kolhoztorдо, transporto onoң do өske
çerlerde, өštylei le çenişken (Pavlik Morozov onoң
do өskөлөрiniң kartinalarьn көrgyzer kerek).

Işmekci le kolhozçьlardьң o tozьnda emdi de
klass өštylege volьzьp turgan, pьrogul'şciktar, çal-
kular var. Olor lo çenizer kerek (baaldardьң, kolhoz-
tьң aş tyzymin korular turgan kartinalardan bildir-
ter).

14 ci urok. Yyrencikter şkolдьң çөөзөzin ceber
tudunar ucurlu. Olordьң korular ceberler nemezi.
parta, karta, dosko, knlgalar onoң do өskөzin. Olor
vojьньңla baza neköriniң nemezini yyrebeske ceber-
lep çat.

**6-ci tema Sovet talanьn baaldarь vojьньn
tөрөл çerin syyp çat.**

(15-23. uroktar)

15-ci urok. Bistiң çeriniş çer volcogьньң altьn-
cь ylyunde turьp çat. Ol—vаstra telekejde vaşkaru
işmekci krest'janda volьp turgan sok çanьs çala vo-

льр çат. İşmekci le krestjandar kolyна тьтык альр, воьньнъ çацьн çуулар алган.

16-ci la 17-ci urok. Bistin çeribiste işmekci krestijan 17 çylga sotsialisticeskij çon çazar vudyrip çat Sovet çerinde zavodtor, fabriktar, elektrostantsijalar, vudyp, temir çoldor salьньр турган kereginde (Çaan çazaldar, traktor eder zavodtorь, avtomobil'ньj zavodtorь, Turksiьть la Dneprogressь, Belomorsij—Baltijskij kanal) keregin kuucьnla bildirter kerek. Deremne çаць aajlu өskөлөнip çat. Kolhoztor vytken, sovhoztor la maşino-traktornьj stantsijalar tözөлgen. Deremnege көр çurt hoz'ajstvoo kereky maşinalar traktorlor ijilgen. Bistin işmekci le krestjandarьвьстьнъ çацьнь çыл saььн tam la çaranьр çat.

Ekinci veşçyдыкта SSRS-da көр fabrik, zavodtor vuder, krestjandar oncoзь kolhozçылар volor. Ekinci veş çyдыктың ucunda işmekci le kolhozçылар oncoзь argalu kul'turnьj çацьнду volor.

İşmekci le kolhozçылар воьньнъ төрөл çerin суур, var çok kycin kьskанvaj sovets talazьньнъ keregine берinip çat.

18-ci urok. Sovet talazьn telekej ystynin kolkyctyleri çакшь көrip суур çat. SSRS—telekej kolkyctydin төрөли. Bistin talavьстан көрүр, kapitalist talalarьньнъ işmekci—krestijanь, воьньнъ kizi kuldанar kizi kycin çilir—kapitalist pomeşcik'арьла канajda çenizerine yurenip çat.

19-ci urok. Kapitalistar la pomeşiktar, vastra telekejde kolkyctylerdin—tөрөл sovets talazьn kьja көrip çat. Olor SSRS-n vazar деп çuu veleter çat. Biske çuu keregi çok, аis koryuga velen volor kereginde, kьзыl çeryv'и тьньдыр çацьвьвь. Bistin çe-

туувистин сун чөпсели четкил чакшы boldь. Sovet başka-
руу кызы сөйүдө тургандарды кичеер чат. Нек. Ста-
лин - Кызы сөйдүн ең артык нарызы. Kliment Efremo-
vic Boroşilov. Bistin krasnoarmeetstar војнын төрөл
черин суур чат. Олор өчүлөргө каруун берерге ка-
canda belen.

20-ci urok. Sovet tılanın koguulaarga Кызы се-
ryle kozo, million toolu kol kyctyler belendenip чат,
GTO Znackistарь, Boroşilovın адыр часпас мер-
genderi. Osoaviaxim. Sanitarnыj kruzoktor, letciktar,
paraşjutistar, planeristar. Sok чаңы kol-kyctylerdin
ada-tөрөл черин—sovet talazып корьрга kapitalist ta-
lalarынн revoljutsionныj işmekci krestjanь belen tu-
rup чат.

21-ci urok, Чаңста бурзуазныj başkaruu, Sovet
başkaruu cilар baaldар çyrymine kilegej чат. Sovet
черинн baaldарь војнын төрөл черин суур чат.

22-ci le 23-ci urok. Ötkömin katар yreneri.

Çe ucebniktarda бу өдip çatkan temalarga keli-
zer materialdar çok: Ajdarda yuredyciler во келишке-
dij materialды кууьндарды, stixotvorenierdi tavar
argazy baaldарынн хudozestvenныj literaturазнаң
alar: „Pioner pravda“ деп gazetten, „Pioner le kol-
hoz baaldарь“ деп zurnaldан, onоң өskө vaza kelizer
materialды yuredyci „Комсомол gazedinenң de alar.

Tөртynци класс

1934-35-ci yuredy сыьна 4-ci klasska mundыj
tematika тургузыьр чат:

1. Ne le nemeni ederge-biler kerek,—онь аllip
аларга—yrener kerek.

2. Социалистический союзни себеге.

БИБЛИОТЕКА

17

г. Горно-Алтайск

№

3. Војњнњн тәрөл җәрнди корулаарга веледен.

4. Sovet taladagъ vaaldar—vаstra telekej ustyn-degi kol kuci le җatkandardъ vaaldarънњн каындастаръ.

5. İşmekci klasstъn keregi ucun tartъzar uc yie-kommunistar, komsomoldor, pionerler.

6. Sovet talazънњн vaaldarъ Lenin la Stalinнњн keregine беринген.

Bu aјdyлган temalar urok тоозъна бу тьнајда turguzъльр җат,

1-кь тема. Ne nemeni ederge—viler kerek onъ vilip alarga—yurener kerek

(1—3 urok tor).

1 кь urok. Ötkön taskaduu җart işter aajъnca yuredyci kuucъn ötkyrip, xudozestvenнњ literaturadaң kъcъьp „Yuredy-җarъk, yurenbegeni—karaнy], „Lenin, yurener, yurener, yurener dep җakъgan“,—dep eki tema aajъnca kuucъn beseda ötkyrer.

2-ci urok. Kaan-tuzunda işmekci le krestjandar-dъ karaнyјga tutkandar: vicik vilbes ulustъ vazъnarga velen volъp turgan kereginde, yuredy olorgo velen emes volъn dep turguskan. Kaan Rossijazънњн škol keregine cъььmъ groş volъp turgan.

Kapitalist talalarъndagъ školdor, işmekci krest-jandardъn vaaldarъn voјъna kul edip alarga ne e-erter le tuzalanъp kyçyrenip җat. Olor vaaldarga en le korkyştu, җetkerly, acty neme—kommunistar dep bildirtip җat. Kapitalistlar vьjlorънњн kandъjla төгyn kerekterile vaaldardъn vazъn җуульp җat. Usevnikta-гъnda deze, vaaldar kudasъga vager, vaj ulustъ ugъp

şууp турар кerek—деp бисип çат. Капиталистар, баалдар çаанар келеле револуционерлер—коммунистар волорьн сранай çаратрай çат.

Бистин совет ада-төрөл талавьста кол-кыстылерди уyредип алар керегинде съём чылдың чылда өзүр тынър çат. ССРС н вастразьна ваштамь уyредуин билер иш өткyрер едип салган, городтордо, фабрично-заводскоj, поселколордо деze cети чылдың уyредуу волър турь. Талавьста вастразьна ваштамь уyредуини өткyрип алар керегинде, өткyрер исти кидирериниң çакаруун 1930 чылда ВСК(в)Р-ның XVI-ци сезд çууньнда, ваstra кол кыстылердинь ващъзь нек. Сталин çакаруун берген.

Бисте çаңьсла баалдар уyренип турган емес, çе çаанда улус уyренип çат. Советтер талазь нургулаj би-çикçi тала волър çат. Совет Соjузтын комсомолдорь, екinci веş чылдыктын усина çетре онcoзь орто уyредуини билер волорьна вусааньр салгандар.

ССРС-ның ишmekçi ле крестжань не немент билip алала, çурум çадьнын çаңьста вөкөлөндирip çат. Фабрик заводтордь, темir çолдордь, машиналардь, станоктордь, aeropландардь биc воjьвьс вудырп çадьвьс. Бисте çакшь инженерлер, техниктар, профессорлар, уyреду-çилер, изобретателдер көр. Ишmekçi класстань буткен улус ла көр колхозчыларга—совет Соjузтын гerojлорь; база çалтамь çок лeçиктар, полжарниктар волорго уyреду çаан волъьн verdi:

ССРС-та бистин çаş өскyрyм уyренип турган техникумдар, вузтар көптөр өзip çат.

Совет школь—капиталистардың школьндьj емес. Совет башкаруу воjьндың школьнань баалдарга уyредуини көр берзин деп, олордонь сoтсjалист овществоень вудyрер талдана ең артык улус еисин деп некер çат.

3-ci urok. Bicik bilves bolzo, texnikanь villir, sotsialisticeskij çon çazalьnь—vojьnь kuynile işte-er aktivnьj strojitel vololvos. Sovet talazьnь vaat-darь ne nemeni yze biler, kul'turnьj ulus volorgo çaan kycin salьp kiceenir yurener kerek. Olor kan-ça la krezi kəp bilerge, kiceener ucurlu. Şkol yuren-cikteri çakşь yurener keregine voj-vojь məərəjləzər. Olordьn kazь la izin vozotkon soondo, sovettin şkol yurenci vojьnьn nəkərlərine volьzar ucurlu.

Sovettin şkol yurencigi distsiplinanь vek tudar. Ol kersy kizige kuynzek volor.

Literatura: Levitan la Ovsjanikovanьn II-ci və-lyk (4-ci çьl yureduynin) oьşestvovedenie ucəvnikl V-ci bazalьk §§ 67, 66, 69, 70, 71.

2-ci tema. Sotsialisticeskij çəəzəni cəberle

(4—5 u r o k t o r)

4-ci urok. Ozo fabrikalardь, zavodtordь, temir çoldordь, çerdi menzinip vijlegender kaan, pomeş-cik'arla kapitalistar. Emdi bistin talavьsta bu oncozь kol kyctylerdin volьp çat. Çonьn menzinip turgan çəəzəni, kol kyctyler vydyrip algan. Bu çəəzəni iş-mekci kreştijan kandu tartьzu edip vojьnьn əştyləri-nə ajьp algan. Onьn ucun ol yureves caspas vojь-nьn volьp çat.

Klass əctyler—kulaktar, karşu edeciler—sotsialist çazalьna çaptьk edip çat. Olor işmekci le krest'janьn kycile çadarga çat. Klass əştylər birde fabrik, zavod-torgo, temir çoidorgo, transportko, kolxozko, sovhoz-torgo, kooperativtarga kirip alьp, kandьj la ep arga-zьn çavьnьp sovettin çəəzəzin yrep cьcarga çat. Əş-

tylerdin kandıj la kыьktarыn, воjlorыn тарар ко-
дорор керек. Bastra kol кyctylerdin ең ваьтаркы за-
дасаць sotsialisticeskij чөөзөni себерлеп корууларь.

Ишмекци ле kolхозцьлар ортозьнда емдиге четре
klass өьтылерге воьзььр турган,—progul'ьciktar, чал-
kular, sovettin чөөзөzin себерлеbes, онь воjьньн
emes казнаньj неме деп турган улустар вар воььр
чат.

5-ci urok. Уьренцик чонньн чөөзөzin, воjьньн
көзиниң одьндьj себерлер. Чон мензиньп турган
чөөзөzin тазьр, uurdar тургандардь ilelendirip сыга-
rar ucurlu. Чонньн чөөзөzin (aьtyzymин корулар.
kolhoz маьльньн валазьн кичеер оноңдо өскө иьтер)
өткьрип себерлеер. Morozov Pavlik—оноо ваалдарага
taskadu тем берип чат.

ьkol, ьskoldьн чөөзөzi ишмекци ле krest'jандардьн
чөөзөzине тургузььр чөөр алган. ьkol уьренциктери
ьskoldьн чөөзөzине (partalardь, doskolordь, уьренерге
kerекty немелерле knigalardь) чон чөөзөzине тьнеj
себер уьреbej tudunar керек, оноң өскө воjьньн, ва-
за нөкөриниң не ле немезин себер tudунььр уьреbes
ucurlu.

Literatura: Oвщестvovedenie knigазь, II-ci вө-
lyk, §§ 33, 63, 71.

3-ci tema. Воjьньн төрөл чөринди корулаарга
beleten.

(6-12 uroktor)

6-ci urok. Ишмекци ле krestjандар коьна мы-
тк tudунььр воjьньн чаьн чуулар алган (чарт vol-
gon rasskaz куусьндар la, Oktjabr кьндеринде kol

kyctylerdiñ tartızu kynderin, onon öskö grazdan
çuudь kandyj volgonьñ çart bildirter ucurlu). Tele-
kej ystynde sotsializm tözöp turgan sok çañs ta-
la—SSRS. Onь telekej kol kyctyleri syreen suyp
çat. Kapitalist talalarьnda işmekci le krestjandardьñ
çadьнь koomoj—işmekci le krestjandardь pomeşcik-
ter le kapitalistar kuldanьp çat. Ondo kol kycti-le
çatkandardьñ çadьнь tam la koomojтьp çat: çaldarь
astar çat, iş çok çyurerleri көптөp çat. On million-
dorlo toololgon işmekci le krestjandar acanaga vas-
тьp, tilenci çyurьmdu volьp çat. Telekej işmekci le
krestjandar vojlogьньñ öctyleri le olordь vazьньp
turgan kapitalist pomeşcikterle kajralь çok tartьzar
çoldь көrgyzip çatkan, tem volьp turganь—SSRS.
Kapitalistar la pomeşciktar sovet talazьñ çaratpaj
kьja көrip çat.

7-ci urok. SSRS—telekej kol kyctydiñ vastrazь-
ньñ ada төrөл çeri. Telekej ystyniñ burzuazijazь
sovet talazьñ çok ederge çat, burzuazija visti çula-
arga veletenp çat. Bastra kapitalist talalarьnda çuu
çepselderi özip çat. Biske çuu kerigi çok. Bistiñ po-
litikavьs—amьr ency nak çadardьñ politikazь.

8-ci urok. 1929 ç. kapitalistar (kьdatьñ kyn cь-
kьş çañьnda temir çolgo tavарьp) visti çuulazarga
tartkandar. Çe kьdattьñ generaldarьna kьzьl cery
kajralь çok bek karuun bergen. SSRS-ta (prompartija)
dep şokcьl partijanь cackaнь, kapitalistardьñ SSRS-
na amaadьp çuularga veletengenin çart көrgyzip
verdi. Kapitalistardьñ biske tavarganьñ taldra savar-
ga, vis kьzьl ceryuvisti тыңдыp çadьvьs.

9-ci urok. Sovet talazьньñ işmekci le krestjanь
grazdanskij çuu tuzunda, мыткь çepseli çok deer

krely, ac, kijmi çedikpes, aktardın la көр мытык çepseldy kapitalistardın cerylerin oodo sokkon.

Emdi sovetin talazы vek çepsengen kызы cery boldы. Biste—мытык la pulemettor војыстың. Ura-akka adыlar мытыктар la tankalardы војывыс edip çadывыс. Bis aeroplandardы војывыс edip çadывыс. Kызы ceryvis radiofitsirovannыj. Kызы cery le flot kandыj la ximiceskij kej le çuular kelze korulanar argazы var (bistin kызы cery le flottың kandыj ajlu turganың çartap turgan көрымçily nemeler, rasskaztar berer kerek). Bistin talavыс çuudaң korulanar iştin çarandыrarы nek Stalinnyң adыnaң birde emes uzygi çok.

10 ci urok. Kapitalist çeriniң soldattary, војының „tөрөл çeri ucun“, „çandagan çañ ucun“ dep k pitalistarga mekeledip salgan. Çañ kapitalistar kolynda volыp turgan talalar, kacanda kol küctydiң tөрөл çeri volory çok, kызы cerydiң kazы la çuucыb, ol neniң ucun çuulazatanың çart vilip çat. Ol војының çañы—işmekci le krestjan çañың koryular çat (kызы cerydiң gerojlorының xarakteristikazың berer kerek).

Kapitalist talalarыnda cery komandirlary pomeşik kapitalistar. Kызы cerydiң komandirlary deze, işmekci klasstaң kolxozсылardaң. Komandir—kрасnoarmeetstin eң vaştapкы nekeri. Kрасnoarmeets војының komandirың суур, oo kandыj-kandыj çetker volыp çatkan volzo, onы korular aлыp kalarga kacanda belen. Kызы cerydiң vaşçызы—Kliment Efremovic Vorosilov.

11 ci urok. „Birde соонсоj vazым kiziniң çeri biske kerek çok, çe војыстың çeribisti—birde verşok

војњвѣстьнъ черивисти бирде кизеe вервесивис“. (Stalin).

Kapitalistar vajьp alarga çuudь vařtar çat. Sovetterge çuu keregi çok. Bis çuular tavargas kereginde dogovor edip çadьvьs. Bistinъ amьrdьnъ politikavьs syren çakřь vudyp çat.

SSRS-нънъ kol kyctyleri korulanarьna veletenip çat. Kьзыl cery voјьn beringen çana tyřpes çuucьldar uyredip çar. Million toolu kol kyctyler „Iřke le korulanarga belen“—dep znacokть alьp çadьlar. Million toolu iřmekci le krestjandar Vorořilov cilap adarga uyrenip çat. Letciktar deze çakřь ucarga uyrenip, sovet sojuzтьnъ geroj-letciktarьna tynejlezerge kyçuyrenip çat. Kөp ulus parařjutla tuzalanarьna uyrenip çat. Planeristardьnъ too (kadrazь) özyр çat.

Kerde-marda amaadyр tavargazьn, kol kyctyler voјьnьn төrөл çerin korularga turup cьgar.

Telekej ystyninъ iřmekci krestjanь sovet respublikazьn ceberlep alarga çat. Telekej ystyninъ revoljutsionнъj iřmekci le krestjandar çuudь çaratpaј, SSRS-n korularьna turup çat.

12-ci urok. Boloton өjidөгизи valdardьn. Voјьndь төrөл çerinninъ koruuzь volorgo veleten. Emdigi çaş öskyrum, çaan ulustan көрө, bir volьp төzөлгөн, biriken, kereke beringen volor kerek. Iřmekci klassтьnъ keregi ucun tartьzarga voјьndь belende (Osoovlaximнъnъ jacejkazь la druz'jazьn төzөөr).

Literatura: 1) Oвщестvovedenie ucebnigl, II vөlyk VII vazьlьk §§ 77 78; 2) Brajlovskij le Rьbnikovannъnъ xristomatija viciginen. II vөlykte D. Bedнъj „Sovetskij casovoj“ dep, vaza „Cest' krasnoarmejtса“ dep stixotvorenijazь. Isxava stixotvorenija-

лагъ „Lenin la Li-Cana le Emi-Cjao“. Şanxaj çeriniñ kavaj kozoñ „Bistiñ salym ondyda“.

4-ci tema. Sovet taladagъ vaaldar—vastra telekej ystyndegi kol kyci-le çatkandardьn vaaldarьny; karьndaştarъ.

(13-16 uroktor)

13 ci urok. Çer ystynde çyzyn-çyur tille ermek-tenip turgan, çyzyn-çyur ulus var. SSRS-nañ vaşka talalarda vaşkaruuda kapitalistar turup çat. Kapitalistardьn kerekteri telekej alvatьzьnda oncozь tyñej-çaьs. Olor kol kycylerdi kuldandьp çat. Kol kycylerdiñ aldьnda turgan keregi vaza çaьs—kapitalistardьn kyьььnañ aьrlarga, olordьn vaşkaruun ahtararga, vistiñ taladagьzь cilap sotsialisticseskij ovşcestvo tözöp kizi kycin-kizi çilin çok edip alarga çat. Bastra uk alvatььn kol kycyleri—karьndaştar. Kol kycile çatkandardьn „Bastra telekejdin kol kycyleri birikleger“ dep lozungть bildirter. İşmekci le krestjandardьn ortoьn, birigip volvos edip uradьp, vaşka-vaşka uktu alvatьlardь kapitalistar sagьştььp çat.

14-ci urok. Kaan Rossijazь alvatьga tyrme volgon. Kөp ukty çyzyn-çyur alvatьlar kaan vaşkaruuzьla srañaj katu ezile kuldandьrgan. Vaşkaruu ol uk alvatьlarga şkoïdo yuredyni olordьn tilile uyredet etpejten, kerek teze, olordьn tiline kniga, gazet onç do ösközün etirtpejten,

Kaan vaşkaruuzь bir uk alvatььn, vaza bir uk alvatьla sagьştььp voj-vojьn tonošтььp turatan. Ancada la (antismetizm) dep evrejlerdi istejeten.

—Oktjabr revolyutsija Rossijadagь çyzyň-çyur uk alvatylardьň vazьpсыk çyurerin çok etti, 169 başka uktu kol kycty alvatь voььňň başkaruun tudur, çanь çyurym vudyrer argalı boldь. Başka-başka uktu kol kycty'er SSRS-na biriktiler.

Sovet çanь SSRS alvatьzьňňň hozjajstvennyj la kul'turnyj çadьňň kijnine artьp turganьň çok edip çat (başka-başka uktu respublikalardьň oblastardьň vudyrip algan көrymçily kereklerin көrgyzer kerek). Kijnine karanuj volьp artьp kalgan başka başka uktu rajondor nurgulaj vicikci volьp kalgan. Aldьnda artьp kargan rajondordo, ikinci beş çyldьkta hozjajstvo çanьnaç teң volvoj turarь çok volor.

15-ci urok. Revolyutsijanьň ucun tartьzьp turgandardьň Telekej çonьň volьş—MOPR. Kapitalistlar telekej kol kyctylerinin bir volorьnaç kerkьp çat. Telekej ystyniң işmekci krestjannьň revolyutsija ucun turuzьp turgan—Dimitrovь, Tanjovь, Popovь vozotsьň dep tartьzuuzь, Germanijanьň kapitalistaryň olordь vozotyrgan Nök. Tel'mandь vozotsьň dep tartьzu.

16-ci urok. Kapitalist talalarьnda şkoldor bir uk alvatьňň valdarьň vaza bir uk alvatьňň baaldarьň көrөөs edip yuredip çat, Sovet şkolь—internatsional'nyj. Sovetiң baaldarь—internatsionalistlar. Bistiң şkol yurencikferi, telekej kol-kyctyler oncozь katьndaş volьp, çөpty birigip voььňň өştylerile çenizer ucurlun vilyr çat. Sovet şkolьnda, azogyzьnan artkan uktardь başkalandьrar encile çenizip çat. Sovet şkolьnyң yurencikferi kapitalist talalarьnda kol kyctylerdiң baaldarьla til alьzьp, olorgo volьzьň çetirip çat.

Literaturazь: obşestvovedenie ucevniğı II vylyk § § 11-15, 68.

5-ci teme **İşmekci klass keregi ucun tartьzar uc yje—kommunistar, komsomoldor, pionerler**
(17-23 uroktor)

17-ci urok Bistiñ talavьstьñ işmekci le krest'jandarь kommunist partijaga vaştadьp, kapitalist çaңьñ aңtarьp saldь. Bu partijanь Lenin tözөгөн. Kommunist partija- işmekci klasstьñ eñ çakşь ozozьl belygt. Kommunist partijanьñ vaşçylarь Lenin la Stalin. Olar grazdanskij çuu tuzunda kьcьl cerydiñ tartьzuun vaşkarğandar. Kommunistar çuudьñ eñ çetkerly uur ycaskalarьnda volgon (Kьzьl cerydiñ gerojceskij tartьzunьñ kartinazьñ-kөгgyzip, ol tartьzuuda temdekter ajtsa Leningradtь korulaganь, Tsoritьñ tartьzuun Perekovanь kolgo alьp turarda) kommunistardьñ kanajda tartьşkanьñ çartap ajdьp verer. Bu çenylerdiñ vaşçьzь orgarizatorь Stalin. Kommunistar işmekci klasstьñ keregi ucun çaltancь çok ölyp turganь—vakinskij 26 komissarlardь atkanь.

18-ci urok. Çuu fronttь vozogon, iş-kuçtьñ fronttь vaştaldь. Yrelip kalgan albatь xozjajstvozь orьngьp çat. Kommunistar—hozjajstvenьñ frontto vaza aldьnañ varьp çat. Olor çondь voьjna tartьp subvotniktar ötkyrip çat. Lenin subvotnikta. Bistiñ talavьsta kommunist partijaga vaştadьp көp çaңь zavodtor, fabrikalar, elektrostantsijalar, vydьp, kanaldar salьnpьr çat. Dneprogres le Belomorsk-Baltijskij kanaldь kuucьndap verer. Deremnede kolxoztor, sovhoztor lo MTS-tar tözöldi. Kommunistar zavodtordo fabrikalardь, transportta, sovhoz kolxoztordo, işmekcile kolxoz kalьgn voьjna tartьp strojtel'stvonь vaş-

tap çat. Sovxoztordo lo MTS-tarda transportto partija politotdelder tezedi: Kommunistar—çonnıñ sotsialisticeskij mərəjdə eñ artıq udarniktar. Kommunistarda—temir distsiplina var. Kazı la kommunist yuener ucurlu.

Partijanıñ s'ezd çuunında BSK(B)P-nıñ Təs komitedi tudulır çat. BSK(B)P-nıñ T. K-di talavbıstıq sotsialist çazalın vastra vaşkarır çat. BSK(B)P-nıñ TK-niñ General'nıj katıbız partijanıñ vaşkıbız nek. Stalin. Kommunisticeskij partijalar vastra kapitalist talalarında var. Oldır işmekci krest'jandardı kapitalist pomeşikterle çenizer tartızuuna vaşkarır çat. Telekej ystynde kommunist partija kommunisticeskij Internatsional-kominternğa birigir çat.

19-ci urok. Lenin partijazıñ izemcily volıbıstıq kommunisticeskij çaş öskyrüminıñ sojuzı (komsomol). Komsomol Leninniñ adın adanır onıñ kerees sistorine vudır çat Grazdanskij çuuda kommunist partija vıstıdır komsomol geroj volır tartıbkan. Grazdan çuu tuzunda komsomoldıñ tartızu kartınazı

20-ci urok. Komsomol-sotsialist çazalın izinde ozosı volır çat. Komsomoldor proizvodstvoda eñ artıq udarniktar. Leninniñ ordenile, iş kycıñ znamenı la sıjlatkan komsomoldordı kuıcındır berer. Komsomol telekej kapitalistardıñ kelir tavararınan SSRS koruızın tıñdır çat. Komsomoldor— „Voroşilovtıñ adır çaspas mergenderi“ GTO-nıñ znackıtarı, eñ çakış sportnıj turistar, Komsomoldor-poljarniktar. Komsomoldor-Celjuskinniñ gerojlorı. Komsomol talajdıñ la kejdin kızı flodıñ şefi.

Partijanıñ çakış soluu volor kereginde, sotsializmde vudyrer kereginde komsomol yuredy bıjk

çakşь volor ucun tartьзььр çat. Ol—sovet şkolьnyн şefi.

Komsomol kapitalist talalarьnda oncozьnda var. Komsomoldьn telekej ystynde izin, tartьzuun kommunisticeskij çaş öskurymnin internatsionalь KIM baştar çat.

21-ci urok. Pioneer-komsomoldьn volьşcьzь la soluu. Pioneer organizatsija kol-kyctylerdin vaaldarь aьnyьr çat. Çaş pioner Leninnin adьn aьp çyrtьp çat. SSRS-nyн vastra pioner otrjadtarь Lenin adьnyн vaaldardьn kommunisticeskij organizatsijazь volьp çat. Pioneerdin saljudь oьp neme emes, çaan kerek. Saljudь verele pioner voьnyн vijk pioner adьn aьp çyrgenin kergyzip çat. Çaş pionerlerdin lozungь: „İşmekciler keregine çentzerine belen vol“ kartuu „kacanda belen“.

22-ci urok. Çaş pionerdin zakonьla eezizin yurenip aьgar.

23-ci urok. Pioneerler voьnyн vudymcily zakonьn eezizin vudyrip, işmekci klass keregine izemcily sagьzьn verip çat. Kerymçily, çakşь, cьnla Leninnin volьp turgan pionerlerdi kergyzer kerek.

Çaş pionerler kapitalist talalarьnda oncozьnda var. Olor kapitalist çanьn antararga turgan voьnyн kommunist-adalarьna, komsomol-karndaştarьna volьzьp çat Gran arь çanьndagь pionerlerdin tartьзььr turgan kartinadan verer.

Literatura: Oвşettvovedenie ucevnik, II völyk, str III-XII; 1-ci völyk (3-ci çьl yuredynin) vazalyktagь 7, 8 le 9.

6-cь tema. Sovet talazьnyн vaaldarь Lenin. La stalinnyн keregine berlingen.

24-ci urok Sotsializmning qolb telekej ystynе işmekçilerdiñ kizi kuldanasylarla çana tyşpej tьñ tartьşkanьnda volьp çat. Bu tartьzudь V. I. Lenin vaşkargan. Leniniñ çyrym çadьnb kereginde kuucьb. Lenin var kycin işmekçi klasstьñ keregine beringen.

25-ci urok. Lenin le kozo işmekçi klasstьñ tartьzuun Iosif Vissarionovic Stalin vaşkargan. Stalinnyñ vastra çyrymi—işmekçi klass kegegi ucun çana tyşpes tartьzu. (Stalinnyñ biogرافiezьñ yurenip alar). Stalin—telekej ystyniñ işmekçi krestjannьñ vaşçьzь.

26-ci urok. Sovet talanьñ vaaldarь, işmekçi klasstьñ vaşçylarь Lenin la Stalinga tynej voloryn kiseer kerek. Ötkön istorija çaş gerojlordьñ işmekçi klass ucun turuzkanьb bilip çat. (Gьvroş—Parizta varikadalarда öltyrтken; Maksim—Sovettiñ paraходь la argalar kalgan; bu kereginde kelişkedij Brajlavskijдьñ Рьвnikovanьñ knigazьnda materijal көr). Sovet talazьndagь vaaldar Lenin la Stalinnyñ keregine berinip salgan.

Literatura: 1) oьşesrvovedenie ucевnigi, II völyk str. XIII-X/X; 2) Brajlavskij la Рьвnikovanьñ Xristomatijazьnda: V. Gьjuge—„Gavroş“, Grigorev—„Krasnyj vaken“.

27-28-ci urok. Aldьnda ötkönin katap yrener. Bu yuredyge çaramьktu literatura vaştamь şkolordьñ oьşestvovedinijele literaturanьñ ucевnikterinde. Çe çaraar dep ajdьp volbos. Ajdarda yuredycige bu kerekti vaaldarga çetkilince kuucьndap bererge, klassta ajdьlgan temalar aajьnca xudozestvennyj materijal la tuzalanar kerek. Onь kajdan alar deze, va-

aldardıñ žurnal, gazet, knıga onondo öskö material-
dar.

Bezinci le altıncı klasstarda yrencikterge sovet-
skij konsitutsıjanıñ usurıñ bildirter kerek.

Отвѣт. и тех. редактор Аргоков И. Н.

Корректор В. Аргоков

Сдано в производство 9/II—1935 г.

Подписано к печати 16/II—1935 г.

Печатных знаков в 1 п. л. 53728.

Формат бумаги 62x94 1/16

Наряд № 145.

Тираж 100 экз.

Об'ем 1 п. л.

Обл.-то № 1190

г. Ойрот-Тура, типография им. Клары Цеткин, филиал ОГПЗ-а

Ваазь 20 акса.

Ш 4 53 4

По заказу ОблоНО

На ойротском языке

У К А З А Н И Я

по преподаванию обществоведения в начальной
и неполной средней школе

Перевел А. Г. Шабураков.

г. Ойрот-Тура, Советская, № 32.